

DAWID LE HAI

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

ORCID – 0000-0003-0127-3839

PAWEŁ LARIONOW

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

ORCID – 0000-0002-4911-3984

W STRONĘ PSYCHOLOGII I EDUKACJI PROŚRODOWISKOWEJ: OSOBOWOŚCIOWE I SOCJODEMOGRAFICZNE KORELATY TOŻSAMOŚCI ŚRODOWISKOWEJ I DOBROWOLNEJ PROSTOTY*

Wprowadzenie: Zmiany klimatyczne stanowią obecnie jedno z największych zagrożeń ludzkości. Tożsamość środowiskowa, odnosząca się do indywidualnej definicji siebie poprzez pryzmat relacji człowieka z naturą, oraz dobrowolna prostota, stanowiąca antykonsumpcyjną ideę życia, to psychologiczne konstrukty, które przeanalizowano pod względem korelatów osobowościowych i socjodemograficznych.

Cel badań: Celem niniejszych eksploracyjnych badań jest analiza związków między tożsamością środowiskową, dobrowolną prostotą i cechami osobowości, a także poszukiwanie korelatów socjodemograficznych analizowanych konstruktów głównie w próbie młodych Polaków.

Metoda badań: W badaniach 218 osób, w tym 156 kobiet (71,6% całej próby) i 62 mężczyzn (28,4%), w wieku od 18 do 63 lat ($M = 25,40$; $SD = 7,43$), wypełniło *Skalę tożsamości środowiskowej*, *Skalę zaangażowania w dobrowolną prostotę* i *Inwentarz osobowości HEXACO-60*.

Wyniki: Wyniki wykazały wysoką dodatnią korelację między tożsamością środowiskową i dobrowolną prostotą ($r = 0,73$) oraz ich słabe dodatnie związki z otwartością na doświadczenia, uczciwością-pokorą, sumiennością, ugodowością i ekstrawersją, a także brak związku z emocjonalnością i wiekiem. Kobiety osiągnęły istotnie wyższe wyniki tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty. Miejsce zamieszkania, wykształcenie, stan cywilny, status zawodowy, wyznawana religia i subiektywna ocena sytuacji materialnej nie różnicowały wyników badanych konstruktów, natomiast stosunek do wiary w Boga lub siłę wyższą był pozytywnie z nimi związany.

Wnioski: Wykazano podobieństwo analizowanych konstruktów, a także określono zmienne osobowościowe i socjodemograficzne mające z nimi związek. Omawiane są praktyczne impli-

* Sugerowane cytowanie: Le Hai, D., Larionow, P. (2022). W stronę psychologii i edukacji prośrodowiskowej: osobowościowe i socjodemograficzne korelaty tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 41(4), 53–76. <http://dx.doi.org/10.17951/lrp.2022.41.4.53-76>

kacje badań w zakresie promowania dobrowolnej prostoty. Zaprezentowano polskie tłumaczenie *Skali zaangażowania w dobrowolną prostotę*, która może znaleźć zastosowanie w edukacji proekologicznej wśród studentów. Szczególną uwagę należy zwrócić na mężczyzn jako grupę, która jest mniej zainteresowana kwestiami prośrodowiskowymi.

Słowa kluczowe: cechy osobowości HEXACO, dobrowolna prostota, edukacja prośrodowiskowa, psychologia środowiskowa, tożsamość środowiskowa, zachowania prośrodowiskowe.

WPROWADZENIE

Zgodnie z raportem World Economic Forum (2022) zmiany klimatyczne stanowią obecnie największe zagrożenie dla przetrwania ludzkości. Doniesienia te wskazują, że ochrona środowiska i zrównoważony rozwój powinny być nadrzędnymi motywami polityki państw oraz działalności poszczególnych osób. Jednym ze sposobów przeciwdziałania pogarszającej się sytuacji klimatycznej jest przyjęcie zrównoważonego stylu życia, takiego jak minimalizm czy dobrowolna prostota, które w ostatnich czasach zyskują na popularności (Rebouças i Soares, 2021).

KONCEPCJA TOŻSAMOŚCI ŚRODOWISKOWEJ

Tożsamość środowiskową Clayton (2003) definiuje jako poczucie łączności z niektórymi elementami naturalnego środowiska, oparte na historii, przywiązaniu emocjonalnemu i/lub podobieństwie, które wpływa na sposób, w jaki ludzie postrzegają świat i wobec niego działają. Silna tożsamość środowiskowa odzwierciedla poczucie głębokiej więzi z naturą i przekonania, że środowisko jest ważne dla ludzi i jest ważną częścią tego, kim ludzie są. Tożsamość środowiskowa jest silnie zależna od wspólnego, społecznego postrzegania sensu natury oraz zrozumienia, czym natura jest i jak powinna być eksploatowana (Clayton, 2003).

Tożsamość środowiskowa jest związana z procesem formułowania koncepcji siebie (Clayton, 2003). Proces ten jest wzmacniany podczas przebywania na łonie natury, wolnym od utrapień codzienności, hałasu, ludzi i innych dystraktorów, co pozwala ludziom na zastanowienie się nad ich własnym życiem, wyznawanymi wartościami i ambicjami. Pozytywne wartościowanie przyrody sprawia, że generalnie ludzie czują się lepiej na łonie natury niż w środowiskach mocno zurbanizowanych (Clayton, 2003).

Silna tożsamość środowiskowa jest związana z postawami i zachowaniami proekologicznymi oraz z potrzebą bycia aktywnym w tej sferze (Clayton, 2003; Clayton i in., 2011; Tam, 2013; Paço i Lavrador, 2017; Freed i Wong, 2019; Kızılay i Tanık Önal, 2019). Tożsamość środowiskowa także pozytywnie koreluje z postawami ekocentrycznymi, a negatywnie ze środowiskową apatią (Clayton, 2003).

Istotnymi dla formułowania się tożsamości środowiskowej są doświadczenia życiowe, wpływy norm społecznych, płeć oraz rasa (Miao i Cagle, 2020). Na przykład Kızılay i Tanik Önal (2019) odnotowali silniejszą tożsamość środowiskową i więcej zachowań prośrodowiskowych u kobiet. Podobne różnice między płciami w nasileniu tożsamości środowiskowej zauważono w Polsce (Larionov, 2020). Clayton i in. (2021) wskazali jednak, że takie wnioski pojawiają się tylko w niektórych populacjach.

KONCEPCJA DOBROWOLNEJ PROSTOTY

Esencją dobrowolnej prostoty jest taki sposób życia, który jest zewnętrze prosty i wewnętrznie bogaty. Dobrowolna prostota odzwierciedla proste życie, które jest związane z umiarem w konsumpcji, silną potrzebą ochrony środowiska oraz pragnieniem powrotu do bardziej naturalnego otoczenia we wspólnocie z innymi (Elgin i Mitchell, 1977). W koncepcji dobrowolnej prostoty kładzie się nacisk na aspekt ochrony środowiska, co odróżnia ją od koncepcji minimalizmu, w której aspekt ten nie zawsze występuje. Osoby, które przyjęły prosty styl życia, są określane mianem *voluntary simplifiers* (Elgin i Mitchell, 1977), czyli osób dobrowolnie upraszczających swoje życie, lub też mianem osób zaangażowanych w dobrowolną prostotę (Rich, Wright, Bennett, 2019). Charakteryzują się one nie tylko konkretnymi działaniami nastawionymi na osobistą satysfakcję, spełnienie i szczęście, ale również systemem wartości i przekonań zorientowanym na niematerialne aspekty życia (Zavestoski, 2002).

Zaangażowanie w dobrowolną prostotę opisuje ilość i natężenie działań ograniczających konsumpcję dóbr materialnych. Działania te wynikają z indywidualnej dobrowolnej decyzji jednostki i są motywowane m.in. chęcią osiągnięcia niezależności finansowej, ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko lub życia zgodnego z własnymi wartościami (Rich i in., 2019). Na podstawie systematycznego przeglądu badań z 2021 roku można stwierdzić, że dobrowolna prostota odnosi się do takich aspektów życia, jak: świadoma redukcja konsumpcji materialnej; skupienie się na wartościach wewnętrznych, poczucie dobrostanu oraz rozwoju osobistego; odpowiedzialność ekologiczna; świadomość społeczna i skupienie się na relacjach; samowystarczalność w codziennych działaniach; redukcja czasu pracy (Rebouças i Soares, 2021).

Zgodnie z doniesieniami badań jakościowych dobrowolna prostota wiąże się z wysokim poczuciem subiektywnego dobrostanu oraz nieustanną chęcią pogłębiania swojej wiedzy poprzez różne formy edukacji w celu zapewnienia sobie autonomii (Osikominu i Bocken, 2020). W badaniach ilościowych wykazano, że dobrowolna prostota jest związana z wyższym poczuciem satysfakcji z życia, co według autorów tych badań wiąże się z zaspokojeniem ważnych potrzeb psychicznych oraz możliwości zapanowania nad swoimi konsumpcyjnymi pragnieniami (Boujbel i d'Astous, 2012; Rich, Hanna, Wright, 2017).

Warto podkreślić, że według Etzioniego (2004) rozwój idei dobrowolnej prostoty pojawia się przede wszystkim w krajach wysokorozwiniętych wśród ludności zamożnej i wyedukowanej. Zastanawiające jest więc, czy dobrowolna prostota jest obecna również w Polsce. Badania pilotażowe Lewandowskiej i in. (2018) wykazały, że takim stylem życia mogą charakteryzować się w Polsce szczególnie młodzi, ekologicznie świadomi ludzie. Interesujący jest fakt, że do tej pory nie przyjrano się charakterystykom osobowościowym reprezentantów dobrowolnej prostoty (Rebouças i Soares, 2021), co stanowi jeden z celów tej pracy.

WYMIARY OSOBOWOŚCI W KONTEKŚCIE ZACHOWAŃ PROEKOLOGICZNYCH

Opublikowana w 2020 roku meta-analiza 38 badań Souttera, Batesa i Möttusa (2020) wskazała, że otwartość na doświadczenia oraz uczciwość-pokora są najsilniejszymi korelatami osobowościowymi zachowań prośrodowiskowych. Wymiary te korelują także z konstruktem powiązania z przyrodą (Lee, Ashton, Choi, Zachariassen, 2015), natomiast otwartość na doświadczenia koreluje bezpośrednio z tożsamością środowiskową (Irkhin, 2020). Innymi korelatami osobowościowymi zachowań ekologicznych są ugodowość i sumienność oraz w słabszym stopniu ekstrawersja, natomiast emocjonalność nie ma istotnego znaczenia dla zachowań i postaw prośrodowiskowych (Soutter i in., 2020).

Zaprezentowane badania wskazują, że wymiary osobowości są powiązane z postawami i zachowaniami prośrodowiskowymi, co sugeruje, że takie zależności z cechami osobowości powinny się również pojawić w przypadku tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty, których elementy mają wiele wspólnego z ideą ochrony środowiska. Związki korelatów osobowościowych z konstruktem powiązania z przyrodą pokazują, że szczególnie koncepcja tożsamości środowiskowej powinna mieć wspólne zależności z takimi wymiarami osobowości, jak otwartość na doświadczenia czy uczciwość-pokora (Lee i in., 2015). Bezpośredni związek tożsamości środowiskowej z otwartością na doświadczenia został już udowodniony przez Irkhina (2020), natomiast badania Larionova (2020) wskazały na niewielki związek tego konstruktów z ugodowością. W przypadku dobrowolnej prostoty jej bezpośredni związek z wymiarami osobowości nie został jeszcze zbadany.

PROBLEM I CEL BADAŃ

Badania psychologiczne mogą być przydatne do opisu osób, które dobrowolnie zdecydowały się zmienić swoje postępowanie na rzecz ochrony środowiska. To z kolei może pomóc sformułować skuteczne strategie promowania

zachowań proekologicznych i edukacyjne programy prośrodowiskowe. Istotne może być zatem zbadanie osobowościowych i socjodemograficznych korelatów tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty w populacji młodych Polaków, którzy w najbliższym czasie będą rozwiązywali najważniejsze ekologiczne i społeczne problemy.

Celem badań jest (1) analiza związku tożsamości środowiskowej z dobrowolną prostotą, (2) analiza związków cech osobowości z tożsamością środowiskową i dobrowolną prostotą, a także (3) poszukiwanie korelatów socjodemograficznych tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty.

Postawiono następujące problemy badawcze:

1. Czy tożsamość środowiskowa koreluje z dobrowolną prostotą?
2. Czy i jakie cechy osobowości (uczciwość-pokora, emocjonalność, ekstrawersja, ugodowość, sumienność i otwartość na doświadczenie) koreluje z tożsamością środowiskową i dobrowolną prostotą?
3. Czy i jakie cechy socjodemograficzne (płeć, wiek, wykształcenia, miejsce zamieszkania, subiektywna ocena sytuacji materialnej, status zawodowy, stan cywilny, stosunek do wiary w Boga lub siłę wyższą, wyznawana religia) różnicują nasilenie tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty?

Bazując na wynikach powyżej opisanych badań, przypuszczono, że (1) tożsamość środowiskowa koreluje pozytywnie z zaangażowaniem w dobrowolną prostotę; (2) takie cechy osobowości jak uczciwość-pokora, ugodowość, sumienność i otwartość na doświadczenia koreluje dodatnio z tożsamością środowiskową i z zaangażowaniem w dobrowolną prostotę, a emocjonalność i ekstrawersja nie mają związku z tożsamością środowiskową i z zaangażowaniem w dobrowolną prostotę; (3) wybrane zmienne socjodemograficzne (zwłaszcza płeć) różnicują poziom tożsamości środowiskowej i zaangażowania w dobrowolną prostotę.

Badanie tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty otwiera nowe możliwości w określeniu ich nasilenia i różnic w poszczególnych grupach socjodemograficznych, a także pozwala na eksplorację ich predyktorów i skutków dla zdrowia psychicznego i jakości życia w próbie polskiej. To z kolei może stanowić bazę dla sformułowania skutecznych strategii promowania zachowań proekologicznych i edukacyjnych programów prośrodowiskowych.

METODA BADAŃ I CHARAKTERYSTYKA PRÓBY

Narzędzia badawcze

W badaniu wykorzystano trzy narzędzia oraz metryczkę socjodemograficzną (płeć, wiek, poziom wykształcenia, wielkość miejscowości zamieszkania, subiektywna ocena sytuacji materialnej, status zawodowy, stan cywilny, stosunek do wiary w Boga lub siłę wyższą, wyznawana religia).

W celu badania tożsamości środowiskowej wykorzystano *Skalę tożsamości środowiskowej* (*Environmental Identity Scale*; EID) autorstwa Clayton (2003) w polskiej adaptacji Larionova (2020). Skala EID zawiera 24 stwierdzenia (np. „Uważam siebie za część natury, a nie odrębny jej element”), które składają się na wynik ogólny skali. Skala odpowiedzi jest pięciostopniowa od 1 (*zupełnie dla mnie nieprawdziwe*) do 5 (*zupełnie dla mnie prawdziwe*).

W celu badania dobrowolnej prostoty zastosowano polską wersję *Skali zaangażowania w dobrowolną prostotę* (*Voluntary Simplicity Engagement Scale*; VSES) autorstwa Rich i in. (2019). Oryginalna, angielska wersja VSES składa się z 21 pozycji, zawiera sześć podskal oraz wynik ogólny. Wśród sześciu podskal VSES wyróżnia się: (1) zasoby (np. „Korzystam z tego, co mam pod ręką, zamiast kupować coś nowego”); (2) nabywanie (np. „Kiedy to możliwe, kupuję produkty w spółdzielni spożywczej”); (3) samowystarczalność (np. „Konserwuję owoce i warzywa sezonowe, żeby wykorzystać je później”); (4) dobroczynność (np. „Z zaangażowaniem wspieram moją społeczność”); (5) prostota materialna (np. „Nie potrzebuję wielu dóbr materialnych, aby wieść satysfakcjonujące życie”) i (6) preferencja pracy/życia (np. „Powiedział(a)bym, że raczej pracuję, aby żyć, niż żyję, aby pracować”). Większość stwierdzeń ma skalę odpowiedzi od 1 (*bardzo niepasujące do mnie*) do 7 (*zupełnie do mnie pasujące*). Dla stwierdzeń 10, 15, 17, 19, 20 i 21 skala odpowiedzi jest siedmiostopniowa od 1 (*zdecydowanie nie zgadzam się*) do 7 (*zdecydowanie się zgadzam*). Na pozycję 9 („Jaki procent żywności, którą spożywasz jest uprawiany, hodowany lub produkowany przez Ciebie?”), badani odpowiadali na skali: (1) *żaden*, (2) *10–20% żywności*, (3) *20–30% żywności*, (4) *około połowa*, (5) *60–70% żywności*, (6) *80–90% żywności*, (7) *cała żywność*. Skalę VSES przetłumaczono na język polski przez pięciu niezależnych tłumaczy i na podstawie tych tłumaczeń opracowano ostateczną polską wersję VSES (zob. załącznik).

W celu pomiaru cech osobowości skorzystano z *Inwentarza osobowości HEXACO-60* (*Personality Inventory HEXACO-60*) autorstwa Ashtona i Lee (2009) w polskiej adaptacji Skiminy, Strusa, Ciecucha, Szaroty i Izdebskiego (2020). *Inwentarz osobowości HEXACO-60* składa się z 60 pytań i sześciu niezależnych skal, których wyniki wskazują na nasilenie poszczególnych wymiarów osobowości, wśród których wyróżnia się: (1) uczciwość-pokora (np. „Nie użył(a)bym pochlebstw, aby uzyskać podwyżkę czy awans w pracy, nawet jeśli wydawałoby mi się to skuteczne”); (2) emocjonalność (np. „Bał(a)bym się, gdybym musiał/a podróżować przy złej pogodzie”); (3) ekstrawersja (np. „Zwykle czuję się z siebie zadowolony/a”); (4) ugodowość (np. „Nie żywię urazy nawet wobec ludzi, którzy mnie bardzo skrzywdzili”); (5) sumienność (np. „Planuję z odpowiednim wyprzedzeniem i tak wszystko organizuję, aby uniknąć zamieszania w ostatniej chwili”) oraz (6) otwartość na doświadczenie (np. „Gdybym miał/a okazję, chętnie poszedłbym/poszłabym na koncert muzyki klasycznej”). Skala odpowiedzi

jest pięciostopniowa od 1 (*zdecydowanie się nie zgadzam*) do 5 (*zdecydowanie się zgadzam*). Wyższe wyniki w powyżej wymienionych skalach wskazują na wyższe nasilenie badanych konstruktów.

Uczestnicy badania i procedura

W badaniu wzięło udział 218 osób, w tym 156 kobiet (71,6% całej próby) i 62 mężczyzn (28,4%), w wieku od 18 do 63 lat ($M = 25,40$; $Me = 24,00$; $SD = 7,43$). Większość osób badanych (60,1%) miała wykształcenie średnie, 36,2% wyższe, 2,3% podstawowe i 1,4% zawodowe. Większość respondentów (64,2%) zamieszkiwała w dużych miastach (powyżej 100 tys. mieszkańców), 11,9% w średnich (20–100 tys. mieszkańców), 7,3% w małych (do 20 tys. mieszkańców) oraz 16,5% na wsi. W związku nieformalnym było 48,6% respondentów, w związku formalnym – 9,2% oraz nie pozostawało w związku – 42,2%. Swoją sytuację materialną jako przeciętną oceniło 73,4% badanych, powyżej przeciętnej – 23,4% oraz poniżej przeciętnej – 3,2%. Wśród badanych 41,3% wierzy w Boga lub siłę wyższą, 34,4% posiada wątpliwości i 24,3% nie wierzy. Chrześcijaństwo było wyznawaną religią dla 54,1% badanych, 45% wskazały na brak religii i tylko 1% na inne religie (buddyzm, uniwersalizm unitariański). Większość osób badanych stanowili studenci lub osoby uczące się (74,8%). Ogółem osób pracujących i niepracujących było mniej więcej po równo (51,4% vs. 48,6%).

Badanie zostało przeprowadzone online za pomocą Google Forms od kwietnia do grudnia 2021 roku oraz w kwietniu i maju 2022 roku. Dobór osób do badań odbywał się na zasadzie nielosowej metody doboru wygodnego – wśród znajomych i rodziny – a także za pomocą metody kuli śnieżnej. Ponadto odnośnik do formularza z badaniem został udostępniony w różnych grupach facebookowych. Wszyscy uczestnicy badania wyrazili świadomą dobrowolną zgodę na udział w badaniu.

Procedura analizy danych

Statystyki opisowe i współczynniki rzetelności alfa Cronbacha (α) przedstawiono dla wszystkich analizowanych zmiennych (tożsamość środowiskowa, dobrowolna prostota i cechy osobowości). Obliczono korelacje r -Pearsona między zmiennymi, które miały rozkład zbliżony do normalnego, oraz korelacje rang Spearmana (r_s) dla zmiennych niemających takiego rozkładu. Ze względu na liczbową przewagę kobiet nad mężczyznami do porównania wyników analizowanych zmiennych między kobietami i mężczyznami zastosowano nieparametryczny test U Manna-Whitneya. Użyto testu H Kruskala-Wallisa z poprawką Bonferroniego dla porównania trzech i więcej grup. Obliczono siłę efektu eta kwadrat (η^2 ; mała wielkość efektu [$\eta^2 = 0,01$], średnia [$\eta^2 = 0,06$] i duża [$\eta^2 = 0,14$]; Lakens, 2013). Analizę danych przeprowadzono za pomocą pakietu statystycznego Statistica 13.3.

WYNIKI

Rozkład wszystkich analizowanych w próbie kobiet i mężczyzn osobno był zbliżony do normalnego (maks. skośność = $-0,57$, maks. kurtoza = $-0,60$). Rozkład zmiennej „wiek” nie był zbliżony do normalnego (skośność = $2,63$, kurtoza = $7,59$). Statystyki opisowe oraz różnice międzypłciowe w analizowanych zmiennych zostały przedstawione w tabeli 1.

Osoby badane osiągnęły na *Skali tożsamości środowiskowej* średni wynik $3,46$ ($SD = 0,64$). Wartość ta była nieco niższa od wyniku uzyskanego przez Larionova (2020; $M = 3,56$, $SD = 0,58$), który przeprowadził badania na bardzo podobnej próbie w 2020 roku. W niniejszym badaniu były osoby, które osiągnęły w tożsamości środowiskowej wyniki zarówno bardzo niskie (min. = $1,58$), jak i bardzo wysokie (max. = $4,83$).

Średnia wyników w *Skali zaangażowania w dobrowolną prostotę* wyniosła $4,51$ (min. = $2,71$, maks. = $6,43$). Biorąc pod uwagę fakt, że badani odpowiadali na skali siedmiostopniowej, wyniki te mogą sugerować, że w większości próba składa się z osób dobrowolnie upraszczających swoje życie. Na podstawie tych wyników nie można jednak jednoznacznie stwierdzić, czy osoby te były świadome przejawianych zachowań.

Tabela 1.

Statystyki opisowe oraz różnice międzypłciowe w analizowanych zmiennych

Zmienne	Cała próba ($N = 218$)			Kobiety ($N = 156$)		Mężczyźni ($N = 62$)		Wyniki testu U (wartość p)
	alfa Cronbacha	M	SD	M	SD	M	SD	
Tożsamość środowiskowa	0,92	3,46	0,64	3,56	0,62	3,21	0,64	0,001
Zaangażowanie w dobrowolną prostotę	0,85	4,51	0,73	4,57	0,76	4,35	0,63	0,045
Uczciwość-pokora	0,79	3,41	0,67	3,42	0,61	3,36	0,80	0,758
Emocjonalność	0,77	3,39	0,61	3,55	0,53	2,98	0,62	< 0,001
Ekstrawersja	0,80	3,09	0,68	3,03	0,68	3,24	0,64	0,033
Ugodowość	0,80	3,03	0,67	3,03	0,63	3,02	0,76	0,903
Sumienność	0,78	3,53	0,62	3,53	0,61	3,52	0,66	0,908
Otwartość na doświadczenie	0,77	3,61	0,63	3,61	0,63	3,61	0,62	0,972

Źródło: opracowania własne.

Wykazano, że kobiety miały wyższe nasilenie tożsamości środowiskowej ($\eta^2 = 0,054$), zaangażowania w dobrowolną prostotę ($\eta^2 = 0,018$) i emocjonalność ($\eta^2 = 0,182$) oraz niższe nasilenie ekstrawersji ($\eta^2 = 0,021$) niż mężczyźni.

W celu sprawdzenia zależności między tożsamością środowiskową i zaangażowaniem w dobrowolną prostotę a poszczególnymi wymiarami osobowości przeprowadzono analizę korelacji *r*-Pearsona (tabela 2). Odnotowano silny związek tożsamości środowiskowej z zaangażowaniem w dobrowolną prostotę ($r = 0,73$), a także słabe istotne statystycznie pozytywne związki wszystkich wymiarów osobowości (oprócz emocjonalności) z dwoma badanymi konstruktami (r od 0,16 do 0,35). Nie odnotowano istotnych statystycznie związków wieku z tożsamością środowiskową ($r_s = 0,08$, $p > 0,05$) i zaangażowaniem w dobrowolną prostotę ($r_s = 0,08$, $p > 0,05$).

Tabela 2.

Współczynniki korelacji r-Pearsona pomiędzy tożsamością środowiskową i zaangażowaniem w dobrowolną prostotę a wymiarami osobowości (N = 218)

Zmienne	Tożsamość środowiskowa	Zaangażowanie w dobrowolną prostotę
Tożsamość środowiskowa	—	0,73***
Zaangażowanie w dobrowolną prostotę	0,73***	—
Uczciwość-pokora	0,26***	0,33***
Emocjonalność	0,09	0,02
Ekstrawersja	0,16*	0,28***
Ugodowość	0,17*	0,24***
Sumiennosc	0,28***	0,21**
Otwartość na doświadczenie	0,35***	0,32***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Źródło: opracowanie własne.

Przeanalizowano, czy badane zmienne socjodemograficzne różnicują wyniki tożsamości środowiskowej i zaangażowania w dobrowolną prostotę. Wyniki testu *U* Manna-Whitneya wykazały (1) brak istotnych różnic w wynikach tożsamości środowiskowej ($p = 0,513$) i zaangażowania w dobrowolną prostotę ($p = 0,079$) między osobami z wyższym wykształceniem a osobami z wykształceniem poniżej wyższego (podstawowe; zawodowe; średnie); (2) brak istotnych różnic w wynikach tożsamości środowiskowej ($p = 0,800$) i zaangażowania w dobrowolną prostotę ($p = 0,997$) między osobami, które pozostawały w związku formalnym lub nieformalnym a osobami niepozostającymi w związku; (3) brak istotnych różnic w wynikach tożsamości środowiskowej ($p = 0,698$) i zaangażowania w dobrowolną prostotę ($p = 0,068$) między osobami pracującymi a niepracującymi; (4) brak istotnych różnic w wynikach tożsamości środowiskowej ($p = 0,366$) i zaangażowania

w dobrowolną prostotę ($p = 0,171$) pomiędzy chrześcijanami a osobami niewyznającymi żadnej religii.

Wyniki testu H Kruskala–Wallisa wykazały, że (1) miejsce zamieszkania (wieś, małe miasto, średnie miasto, duże miasto) nie różnicowało wyników tożsamości środowiskowej [$H_{(3,218)} = 0,52$; $p = 0,915$] i zaangażowania w dobrowolną prostotę [$H_{(3,218)} = 0,82$; $p = 0,844$]; (2) subiektywna ocena własnej sytuacji materialnej (poniżej przeciętnej, przeciętna, powyżej przeciętnej) nie różnicowała wyników tożsamości środowiskowej [$H_{(2,218)} = 1,51$; $p = 0,470$] i zaangażowania w dobrowolną prostotę [$H_{(2,218)} = 5,49$; $p = 0,064$]; (3) stosunek do wiary w Boga lub siłę wyższą (nie wierzy w rzeczywistość nadprzyrodzoną, posiada wątpliwości, wierzy w istnienie Boga lub siły wyższej) różnicował wyniki tożsamości środowiskowej [$H_{(2,218)} = 10,30$; $p = 0,006$; $\eta^2 = 0,039$] i dobrowolnej prostoty [$H_{(2,218)} = 12,48$; $p = 0,002$; $\eta^2 = 0,049$]. Analiza *post hoc* wykazała, że (1) osoby wierzące w Boga lub siłę wyższą osiągnęły wyższe wyniki tożsamości środowiskowej niż osoby niewierzące ($p = 0,004$), z kolei osoby posiadające wątpliwości nie różniły się istotnie od pozostałych grup; (2) osoby wierzące w Boga lub siłę wyższą miały wyższe wyniki dobrowolnej prostoty niż osoby posiadające wątpliwości ($p = 0,004$) i osoby niewierzące ($p = 0,023$), z kolei osoby niewierzące nie różniły się istotnie od osób posiadających wątpliwości.

Podsumowując, prawie wszystkie (oprócz płci i stosunku do wiary w Boga lub siłę wyższą) analizowane zmienne, w tym miejsce zamieszkania, wykształcenie, stan cywilny, status zawodowy, wyznawana religia i subiektywna ocena sytuacji materialnej nie różnicowały wyników tożsamości środowiskowej i zaangażowania w dobrowolną prostotę.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Pierwszym celem badań była analiza związku tożsamości środowiskowej z dobrowolną prostotą. Wyniki wykazały, że konstrukty te są silnie dodatnio ze sobą związane. Ich związek potwierdził słuszność wniosków wyciągniętych na podstawie doniesień dotyczących znaczenia tych konstruktów dla zachowań prośrodowiskowych, które wskazywały na przewidywane ich podobieństwo (Tam, 2013; Peyer, Balderjahn, Seegebarth, Klemm, 2017; Teeroovengadum, 2018; Albert, 2019; Freed i Wong, 2019; Kızılay i Tanık Önal, 2019; Lee, 2019; Pérez Ibarra, Tapiá-Fonllem, Fraijo-Sing, Nieblas Soto, Poggio, 2020; Clayton i in., 2021; Rebouças i Soares, 2021; Druică, Válsán, Puiu, 2022). Prawdopodobnie dbanie o naturę jest tym elementem obu konstruktów, który je łączy. Takie wnioski są zgodne z założeniami teoretycznymi tożsamości środowiskowej, dla której jednym z centralnych komponentów jest przekonanie, że środowisko jest ważną częścią koncepcji siebie (Clayton, 2003) oraz dobrowolnej prostoty, w której świadomość i odpowiedzial-

ność ekologiczna stanowią jedne z centralnych wartości (Elgin i Mitchell, 1977; Rich i in., 2019; Rebouças i Soares, 2021).

Oprócz podobieństw związanych z zachowaniami na rzecz środowiska uzyskane wyniki mogą wskazywać również na podobieństwo badanych konstruktorów pod względem indywidualnego ich znaczenia dla jednostki i jej tożsamości osobistej. Zgodnie z Clayton (2003) tożsamość środowiskowa ma istotny wpływ na formułowanie się koncepcji siebie poprzez pryzmat postrzegania swojego podobieństwa z przyrodą. Dla osób, które posiadają silną tożsamość środowiskową, troska o środowisko może stanowić ich unikalną charakterystykę, wyróżniającą je z tłumu. W przypadku dobrowolnej prostoty mechanizm może wyglądać bardzo podobnie i osoby, które nazywają siebie minimalistami (lub *voluntary simplifiers*), mogą czerpać wiele korzyści związanych z posiadaniem stabilnej, unikalnej tożsamości osobistej.

Ze względu na korelacyjny charakter niniejszych badań niemożliwe było określenie kierunku zaobserwowanej relacji. Wydaje się jednak, że zasadne jest stwierdzenie, iż oba konstrukty wpływają na siebie wzajemnie. Zarówno silna identyfikacja ze środowiskiem może mieć wpływ na chęć zmiany stylu życia, jak i uproszczenie swoich zachowań konsumpcyjnych może przyczynić się do umacniania tożsamości środowiskowej. Druga część tego stwierdzenia znalazła potwierdzenie w niektórych doniesieniach badań jakościowo-interwencyjnych, które wskazały, że samo zastanowienie się nad liczbą posiadanych przedmiotów materialnych może przyczynić się do wzrostu tożsamości środowiskowej (Blatt, 2014). Można wywnioskować, że obie koncepcje świetnie się uzupełniają i wspólnie stanowią czynniki mające istotne znaczenie dla zachowań proekologicznych.

Drugim celem badań była analiza związków cech osobowości z tożsamością środowiskową i dobrowolną prostotą. Wyniki wykazały, że poszczególne cechy osobowości (uczciwość-pokora, emocjonalność, ekstrawersja, ugodowość, sumienność i otwartość na doświadczenie) były słabo dodatnio związane z tożsamością środowiskową i dobrowolną prostotą, natomiast emocjonalność nie była z nimi związana. Doniesienia te są zgodne z wcześniejszymi badaniami odnoszącymi się do związku cech osobowości z powiązaniem z przyrodą (Lee i in., 2015) oraz zachowaniami prośrodowiskowymi (Puech, Dougal, Deery, Waddell, Möttus, 2020; Soutter i in., 2020), które sugerowały, że takie zależności (wraz z brakiem związków z emocjonalnością) powinny wystąpić. Ze względu na korelacyjny model przeprowadzonych badań nie można określić przyczynowo-skutkowego charakteru zaobserwowanych zależności, jednakże zgodnie z teorią cechy osobowości pozostają względnie niezienne na przełomie całego życia (Oleś, 2016). Co więcej, ostateczny kształt osobowości człowieka formuje się w okolicach wczesnej dorosłości (Gasiul, 2020), dlatego z dużą dozą prawdopodobieństwa można odnotować wpływ osobowości na tożsamość środowiskową i dobrowolną prostotę.

Rozpatrując znaczenie otwartości na doświadczenia, można zauważyć, że cecha ta dobrze wyjaśnia zachowania prośrodowiskowe (Soutter i in., 2020). Otwartość na doświadczenia odzwierciedla gotowość ludzką do pozyskiwania nowej wiedzy oraz przyjmowania nowych perspektyw, co w konsekwencji ułatwia akceptację odmiennych poglądów i idei. Ochrona środowiska, chociaż powoli zaczyna być traktowana z coraz większą powagą przez ogół społeczeństwa, nadal może wydawać się poglądem mniejszości. Tym bardziej pomysł odrzucenia konsumpcyjnego stylu życia może być postrzegany przez niewinnego obserwatora jako sprzeciwianie się regułom panującym w kapitalistycznym społeczeństwie. Rozważanie stanowisk odmiennych, czasem trudnych do zaakceptowania, leży w domenie osób otwartych na nowe pomysły i idee. Bazując na tych przesłankach, można wyjaśnić dlaczego w przeprowadzonych badaniach otwartość na doświadczenie była najsilniejszym korelatem osobowościowym tożsamości środowiskowej i prawie równie silnym korelatem dobrowolnej prostoty.

Nawiązując do uczciwości-pokory, można odnotować, że osoby posiadające wysokie nasilenie tej cechy często przejawiają poglądy proekologiczne (Soutter i in., 2020), a także są skłonne współdziałać na rzecz wspólnego dobra (Ashton i Lee, 2007). Uczciwość-pokora wiąże się również z unikaniem eksploatowania innych (Ashton i Lee, 2007; Soutter i in., 2020). Osoby, które silnie utożsamiają się ze środowiskiem, prawdopodobnie rozszerzają więc takie odczucia na zasoby natury. Lee i Ashton (2009) wykazali, że cecha ta była związana z brakiem zainteresowania bogactwem i luksusem, co dobrze wpisuje się w ideę dobrowolnej prostoty czy minimalizmu.

Rozpatrując znaczenie sumienności w zachowaniach prośrodowiskowych, wykazano, że osoby przejawiające wysokie nasilenie tej cechy, rygorystycznie przestrzegały norm związanych z ochroną środowiska (Soutter i in., 2020). Biorąc pod uwagę fakt, że osoby sumienne są silnie zorientowane na cel oraz potrafią skutecznie odraczać gratyfikację (John i Srivastava, 1999; za: Soutter i in., 2020), może być to cecha, dzięki której łatwiej jest wprowadzić dobrowolną prostotę do swojego życia. Związek sumienności z dobrowolną prostotą został pośrednio potwierdzony już wcześniej w badaniach, które pokazywały, że wymiar ten jest negatywnie związany z nadmierną konsumpcją (Otero-López i Villardefrancos, 2013).

Ugodowość była również słabo dodatnio powiązana z dwoma analizowanymi konstruktami. Osoby, które charakteryzują się wysoką ugodowością, są bardziej skłonne do współpracy i kompromisów (Lee i Ashton, 2009). Osoby ugodowe charakteryzuje empatia i współczucie wobec innych, co może być uogólniane również na przyrodę. Szczególnie można uzasadnić znaczenie tej cechy dla zachowań i postaw prośrodowiskowych (Passafaro i in., 2015; Soutter i in., 2020), a także w świetle wyników niniejszych badań dla tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty.

Osoby z wysoką ekstrawersją często są charakteryzowane jako osoby społeczne, aktywne i zorientowane na innych (Ashton i Lee, 2007). Lee i Ashton (2009) wykazali, że takie osoby odczuwają pozytywne emocje wobec siebie oraz czują się entuzjastycznie i energicznie. Osoby ekstrawertyczne mogą częściej spotykać ludzi o różnych poglądach, w tym proekologicznych. Wszystkie te cechy mogą sprawiać, że osoby o wysokiej ekstrawersji łatwiej angażują się w organizacje środowiskowe i akcje ukierunkowane na ochronę środowiska (Soutter i in., 2020). W odniesieniu do tożsamości środowiskowej ekstrawersja może ułatwiać kontakt nie tylko z drugim człowiekiem, ale także ze zwierzętami i elementami natury nieożywionej. W myśl takich koncepcji, jak zaangażowanie w przyrodę (Davis, Green, Reed, 2009) relację człowieka z naturą można porównać do relacji ludzkiej. Z kolei pogłębiona relacja z przyrodą i częste obcowanie z naturą umacniają tożsamość środowiskową (Clayton, 2003).

Rozpatrując znaczenie zmiennych socjodemograficznych, można podkreślić, że płeć była już wcześniej rozważana przez Clayton (2003) jako jeden z czynników, który może różnicować nasilenie tożsamości środowiskowej. W ostatnich latach wiele badań poparło tę hipotezę i wskazało, że kobiety przejawiają silniejszą tożsamość środowiskową niż mężczyźni (Kızılay i Tanık Önal, 2019; Irkhin, 2020; Clayton i in., 2021), w tym w polskiej próbie (Larionov, 2020). Znalazło to potwierdzenie w niniejszych badaniach, gdzie kobiety uzyskały istotnie statystycznie wyższe wyniki tożsamości środowiskowej ($\eta^2 = 0,054$) i zaangażowania w dobrowolną prostotę ($\eta^2 = 0,018$), jednak siła efektu różnic międzypłciowych była poniżej średniej. W innych polskich badaniach podkreślono, że mężczyźni zdecydowanie bardziej zaprzeczają zmianom klimatycznym, a kobiety doświadczają większego lęku klimatycznego (Larionov i in., 2022), co ogólnie wskazuje na nieco większe poznawczo-emocjonalne zainteresowanie kobiet zagadnieniami środowiskowymi w polskiej próbie. W odniesieniu do tożsamości środowiskowej Miao i Cagle (2020) wyjaśniają, że różnice płciowe prawdopodobnie wynikają z zachowań zgodnych ze stereotypami płciowymi. W ich badaniach kobiety wymieniały zainteresowanie florystyką czy opiekę nad zwierzętami jako istotne aspekty ich dzieciństwa, które nie były jednak kultywowane przez chłopców. Wydaje się zatem, że u podłoża różnic międzypłciowych w tożsamości środowiskowej i zaangażowaniu w dobrowolną prostotę leżą różnice w sposobie obcowania z naturą we wczesnych okresach życia.

W przeprowadzonych badaniach miejsce zamieszkania, wykształcenie, stan cywilny, status zawodowy, wyznawana religia i subiektywna ocena sytuacji materialnej nie różnicowały wyników tożsamości środowiskowej i zaangażowania w dobrowolną prostotę. Brak różnic w wynikach zaangażowania w dobrowolną prostotę między osobami będącymi w różnej sytuacji materialnej może stanowić kolejny dowód (zob. Huneke, 2005; Kala, Galčanová, Pelikán, 2017) przeciwko teorii, zgodnie z którą idea dobrowolnej prostoty jest bardziej powszechna wśród

osób zamożnych (Etzioni, 2004). Udało się również odnotować różnice w poziomie tożsamości środowiskowej i zaangażowania w dobrowolną prostotę między osobami, które wierzą w Boga lub siłę wyższą, osobami, które mają wątpliwości i osobami, które nie wierzą. Odnosząc się do dobrowolnej prostoty, wyniki te są zgodne z doniesieniami Chowdhury'ego (2018). Nie znaleziono różnic w poziomie badanych zmiennych między chrześcijanami i osobami niewyznającymi żadnej wiary. Takie wyniki wzmacniają wnioski z badań Larionova (2020), który również odnotował brak różnic istotnych statystycznie w tożsamości środowiskowej między chrześcijanami, ateistami oraz osobami z poglądami panteistycznymi.

Należy jednak zwrócić uwagę, że w niniejszych badaniach (1) poziom sytuacji materialnej był oceniany subiektywnie przez uczestników; (2) tylko 3,2% osób badanych oznajmiło, że znajduje się w sytuacji materialnej poniżej przeciętnej; (3) badana próba nie była wystarczająco silnie zróżnicowana pod względem sytuacji materialnej (i ogólnie innych analizowanych zmiennych socjodemograficznych), dlatego niemożliwe było zaobserwowanie różnic. W celu określenia zmiennych różnicujących poziom badanych konstruktów konieczne może być przeprowadzenie dalszych badań z wykorzystaniem bardziej zróżnicowanej i większej polskiej próby.

WNIOSKI

1. Tożsamość środowiskowa i dobrowolna prostota są silnie dodatnio związane ze sobą (prawdopodobnie poprzez elementy dbania o naturę), co wskazuje na podobieństwo tych konstruktów.
2. Uczciwość-pokora, ekstrawersja, ugodowość, sumienność, otwartość na doświadczenie były słabo dodatnio związane z tożsamością środowiskową i dobrowolną prostotą, natomiast emocjonalność nie była statystycznie istotnie związana z badanymi konstruktami.
3. W badanej próbie kobiety i ogólnie osoby wierzące w Boga lub siłę wyższą charakteryzowały się wyższymi wynikami tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostoty. Miejsce zamieszkania, wykształcenie, stan cywilny, status zawodowy, wyznawana religia i subiektywna ocena sytuacji materialnej nie różnicowały wyników badanych konstruktów. Wiek również nie był z nimi istotnie związany. Pod tym względem podczas opracowania interwencji psychologicznej i programów edukacyjnych skierowanych na rozwój zachowań i postaw prośrodowiskowych szczególną uwagę należy zwrócić na mężczyzn jako grupę, która jest mniej zainteresowana kwestiami prośrodowiskowymi.

OGRANICZENIA BADAŃ

W strukturze badanej próby odnotowano przewagę liczebną płci żeńskiej, osób młodych, wykształconych oraz uczących się. Osoby badane pochodziły z kręgu osób bliskich jednego z autorów pracy oraz z grup facebookowych skupiających studentów oraz ludzi zainteresowanych tematyką badań. Natomiast generalizacja wyników na całą populację Polaków nie jest możliwa. Warto również odnotować, że w tych badaniach zastosowano bardzo prostą, ale powszechnie stosowaną metodologię (korelacja cech osobowości z innymi konstruktami), która rozpatruje człowieka i jego osobowość jako zestaw poszczególnych cech, mających określone nasilenie, ale bez uwzględnienia sposobu ich organizacji. Właśnie ten sposób organizacji (struktura cech lub ich profil) jest głównym wskaźnikiem funkcjonowania jednostki, a same czynnikowe modele osobowości mają charakter opisujący, a nie wyjaśniający (Pervin i John, 2002).

Kierunki przyszłych badań

Wyniki tych badań eksploracyjnych podkreśliły znaczenie cech osobowości w tożsamości środowiskowej i dobrowolnej prostocie, co może stanowić dobrą bazę dla przeprowadzenia metodologicznie bardziej zaawansowanych badań nad osobowością i innymi zmiennymi wyjaśniającymi działania prośrodowiskowe (np. za pomocą analizy profili latentnych). Ważnym wydaje się opracowanie interwencji psychologicznych skierowanych na rozwój dobrowolnej prostoty oraz badanie ich skuteczności, a także dalsze poszukiwania cech psychologicznych sprzyjających i niesprzyjających silnej identyfikacji ze środowiskiem naturalnym i dobrowolnemu uproszczeniu swojego życia szczególnie wśród osób młodych, w tym studentów, którzy w najbliższej przyszłości będą rozwiązywali aktualne problemy środowiskowe.

Praktyczne implikacje koncepcji dobrowolnej prostoty

W celu promowania zastosowania wyników badań w praktyce, w niniejszej pracy zamieszczono polskie tłumaczenie skali VSES (zob. załącznik). Jednak niezbędne są dalsze badania nad pełnowymiarową adaptacją skali w reprezentatywnej polskiej próbie. Zarówno ta skala, jak i skala EID (Larionov, 2020) mogą być wykorzystane w celu oceny poziomu badanych konstruktów w ramach zajęć proekologicznych (np. ocena zmian przed i po interwencjach proekologicznych). W przypadku szkół i uczelni wyższych nauczycielom proponuje się włączenie tematów związanych ze zrównoważonym rozwojem do nauczania dowolnych przedmiotów, w tym biologii, wiedzy o społeczeństwie, wychowania fizycznego itd. (Komori, 2009). Na przykład przeprowadzenie dyskusji nad wybranymi pytaniami skali VSES („Powiedział(a)bym, że raczej pracuję, aby żyć, niż żyję, aby pracować”; „Czas jest naszym najcenniejszym zasobem”; „Chętnie dostosuję swoje wydatki, jeśli oznacza to, że mogę pracować mniej”) lub napisanie esejów ekopsychologicznych mogą stanowić

podstawą dla pewnych refleksji w celu przeformułowania swoich wartości na bardziej proekologiczne. Komori (2009) wnioskuje, że nauczyciele mogą zastosować aktualne teoretyczne podstawy oraz praktyczne opracowania (podręczniki, strony internetowe i poradniki) dotyczące dobrowolnej prostoty w swoim nauczaniu, w tym dostosowując je do potrzeb określonej klasy, grupy lub instytucji.

W pracy tej przytoczono wybrane techniki psychologiczne bazujące na koncepcji zaangażowania w dobrowolną prostotę, które służą jej promowaniu i mogą być użyte w ramach edukacji prośrodowiskowej w Polsce. Sporządzanie listy posiadanych dóbr i porównywanie liczby przedmiotów między znajomymi stanowi zresztą jedną z form rozrywek minimalistów i osób, które ograniczają swoją konsumpcję (Millburn i Nicodemus, 2021). Znamienną techniką, która pozwala szybko uświadomić sobie liczbę przedmiotów stanowiących dla człowieka jedynie zbędny balast, jest zaproponowana przez Millburna i Nicodemusa (2021) metoda *packing party*. Przyjmuje ona formę zabawy, która polega na wyobrażeniu sobie uczestnictwa w przeprowadzce do nowego mieszkania. Należy więc spakować cały swój dobytek w kartonowe pudła i starannie oznaczyć lokalizację wszystkich przedmiotów. W ciągu kolejnych 30 dni osoba lub osoby biorące udział w zabawie rozpakowują tylko te przedmioty, które faktycznie są wymagane do codziennego funkcjonowania. Efektem końcowym tej metody jest często pozostawienie większości dobytku w pudłach i uświadomienie sobie mnogości rzeczy, które bez zastanowienia są wprowadzane do życia jednostki i które nie pełnią tak naprawdę istotnej funkcji w życiu człowieka. Takie działania pozwalają zastanowić się nad swoim wpływem na środowisko (Blatt, 2014), a to z kolei może przyczynić się do przeformułowania swoich wartości na bardziej prośrodowiskowe. Szeroki przegląd metod i praktycznych wskazówek do przeprowadzenia takich interwencji został przedstawiony w pracy Komoriego (2009). Pod tym względem opracowanie i przeprowadzenie zajęć proekologicznych bazujących na tej koncepcji oraz ocena ich skuteczności zasługują na uwagę.

PODSUMOWANIE

W celu promowania zastosowania wyników badań w praktyce w niniejszej pracy zamieszczono polskie tłumaczenie skali VSES (zob. załącznik). Jednak niezbędne są dalsze badania nad pełnowymiarową adaptacją skali w reprezentatywnej polskiej próbie. Ważne wydaje się przeprowadzenie interwencji psychologicznych skierowanych na rozwój dobrowolnej prostoty, badanie ich skuteczności i dalsze poszukiwania cech psychologicznych sprzyjających i niesprzyjających silnej identyfikacji ze środowiskiem naturalnym i dobrowolnemu uproszczeniu swojego życia, szczególnie wśród osób młodych, w tym studentów, którzy w najbliższej przyszłości będą rozwiązywali aktualne problemy środowiskowe.

Załącznik

Skala zaangażowania w dobrowolną prostotę

(polskie tłumaczenie: Dawid Le Hai, Paweł Larionow, 2022)

Voluntary Simplicity Engagement Scale (VSES; Rich, Wright i Bennett, 2019)

Instrukcja. Niniejszy kwestionariusz mierzy różne aspekty Twoich poglądów i zachowań. Oceń proszę poniższe stwierdzenia na skali w stopniu, w którym poprawnie Cię opisują. Zakreśl krzyżykiem lub kółkiem jedną z podanych odpowiedzi dla każdego z 21 zdań.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

1. Raczej naprawiam zepsute przedmioty, niż je wymieniam.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

2. Korzystam z tego, co mam pod ręką, zamiast kupować coś nowego.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

3. Unikam kupowania produktów, które zostały tak zaprojektowane, że w krótkim czasie stają się przestarzałe.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

4. Zwracam szczególną uwagę na to, ile zużywam prądu, wody i paliwa (w tym gazu lub drewna).

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

5. Kiedy to możliwe, kupuję produkty w spółdzielni spożywczej.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

6. Kupuję bezpośrednio od producentów, aby upewnić się, że otrzymują oni pełną zapłatę za swoje produkty.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

7. Kiedy kupuję produkty spożywcze, upewniam się, że pochodzą z upraw możliwie jak najbardziej lokalnych.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

8. W miarę możliwości unikam pakowanych produktów.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

9. Jaki procent żywności, którą spożywasz, jest uprawiany, hodowany lub produkowany przez Ciebie?

Żaden	10–20% żywności	20–30% żywności	Około połowa	60–70% żywności	80–90% żywności	Cała żywność
-------	-----------------	-----------------	--------------	-----------------	-----------------	--------------

10. Uprawa żywności i bycie samowystarczalnym jest zbyt czasochłonne; wolał(a)bym raczej płacić innym za ich produkty i mieć więcej czasu dla siebie.

Zdecydowanie nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam
1	2	3	4	5	6	7

11. Konserwuję owoce i warzywa sezonowe, żeby wykorzystać je później.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

12. Dzielę się swoimi umiejętnościami i wysiłkiem z innymi, nawet gdy nie jestem w pracy.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

13. Dzielę się owocami mojej pracy z ludźmi spoza mojej najbliższej rodziny.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

14. Z zaangażowaniem wspieram moją społeczność.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

15. Nie potrzebuję wielu dóbr materialnych, aby mieć satysfakcjonujące życie.

Zdecydowanie nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam
------------------------------	-----------------	------------------------	----------------------------------	--------------------	-------------	--------------------------

16. Nie posiadam wielu rzeczy.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

17. Dorównywanie innym ludziom pod względem statusu i stanu majątkowego nie jest ważne.

Zdecydowanie nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam
------------------------------	-----------------	------------------------	----------------------------------	--------------------	-------------	--------------------------

18. Powiedział(a)bym, że raczej pracuję, aby żyć, niż żyję, aby pracować.

Bardzo do mnie niepasujące	Niepasujące do mnie	Raczej do mnie niepasujące	Neutralne	Raczej do mnie pasujące	Pasujące do mnie	Zupełnie do mnie pasujące
----------------------------	---------------------	----------------------------	-----------	-------------------------	------------------	---------------------------

19. Czas jest naszym najcenniejszym zasobem.

Zdecydowanie nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam
------------------------------	-----------------	------------------------	----------------------------------	--------------------	-------------	--------------------------

20. Status zawodowy nie definiuje mojego sukcesu jako człowieka.

Zdecydowanie nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam
------------------------------	-----------------	------------------------	----------------------------------	--------------------	-------------	--------------------------

21. Chętnie dostosuję swoje wydatki, jeśli oznacza to, że mogę pracować mniej.

Zdecydowanie nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam
------------------------------	-----------------	------------------------	----------------------------------	--------------------	-------------	--------------------------

Obliczanie wyników w Skali zaangażowania w dobrowolną prostotę

Skala zaangażowania w dobrowolną prostotę (*Voluntary Simplicity Engagement Scale*, VSES; Rich i in., 2019) to 21-pozycyjny kwestionariusz samoopisowy służący do oceny ilości i natężenia działań ograniczających konsumpcję dóbr materialnych, a także innych sfer i wartości charakterystycznych dla prostego stylu życia.

Kwestionariusz pozwala na określenie wyniku ogólnego poprzez zsumowanie wszystkich cyfr, którym odpowiadają zakreślone przez osobę badaną odpowiedzi na 7-stopniowej skali. **Uwaga:** pozycję nr 10, która jest pozycją odwróconą, należy przekodować przed obliczeniem wyniku, zgodnie z następującym szablonem: 1 => 7, 2 => 6, 3 => 5, 5 => 3, 6 => 2, 7 => 1. Im wyższy wynik ogólny, tym wyższy jest poziom zaangażowania w dobrowolną prostotę.

Możliwe jest również obliczenie wyników dla sześciu podskal poprzez zsumowanie odpowiednich pozycji. Im wyższy wynik dla poszczególnych podskal, tym wyższy poziom wymiarów zaangażowania w dobrowolną prostotę.

Poniższa tabela obrazuje wszystkie podskale, a także wskazuje, jak je obliczyć.

Tabela 1Z.

Obliczanie wyników w Skali zaangażowania w dobrowolną prostotę

Podskale	Pozycje do zsumowania
1. Zasoby (<i>Resources</i>)	1, 2, 3, 4
2. Nabywanie (<i>Procurement</i>)	5, 6, 7, 8
3. Samowystarczalność (<i>Self-sufficiency</i>)	9, 10, 11
4. Dobroczynność (<i>Beneficence</i>)	12, 13, 14
5. Prostota materialna (<i>Material simplicity</i>)	15, 16, 17
6. Preferencja pracy/życia (<i>Work/life preference</i>)	18, 19, 20, 21

BIBLIOGRAFIA

- Albert, M. (2019). Sustainable Frugal Innovation – The Connection between Frugal Innovation and Sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 237, 117747. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.117747>
- Ashton, M.C., Lee, K. (2007). Empirical, Theoretical, and Practical Advantages of the HEXACO Model of Personality Structure. *Personality and Social Psychology Review*, 11(2), 150–166. <https://doi.org/10.1177/1088868306294907>
- Ashton, M.C., Lee, K. (2009). The HEXACO-60: A Short Measure of the Major Dimensions of Personality. *Journal of Personality Assessment*, 91, 340–345. <https://doi.org/10.1080/00223890902935878>
- Blatt, E. (2014). Uncovering Students' Environmental Identity: An Exploration of Activities in an Environmental Science Course. *The Journal of Environmental Education*, 45(3), 194–216. <https://doi.org/10.1080/00958964.2014.911139>
- Boujbel, L., d'Astous, A. (2012). Voluntary Simplicity and Life Satisfaction: Exploring the Mediating Role of Consumption Desires: Voluntary Simplicity and Life Satisfaction. *Journal of Consumer Behaviour*, 11(6), 487–494. <https://doi.org/10.1002/cb.1399>
- Chowdhury, R.M.M.I. (2018). Religiosity and Voluntary Simplicity: The Mediating Role of Spiritual Well-Being. *Journal of Business Ethics*, 152(1), 149–174. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3305-5>
- Clayton, S. (2003). Environmental Identity: A Conceptual and an Operational Definition. W S. Clayton, S. Opatow (Red.), *Identity and the Natural Environment: The Psychological Significance of Nature* (s. 45–65). MIT Press.
- Clayton, S., Czellar, S., Nartova-Bochaver, S., Skibins, J.C., Salazar, G., Tseng, Y.-C., Irkhin, B., Monge-Rodriguez, F.S. (2021). Cross-Cultural Validation of a Revised Environmental Identity Scale. *Sustainability*, 13(4), 2387. <https://doi.org/10.3390/su13042387>

- Clayton, S., Fraser, J., Burgess, C. (2011). The Role of Zoos in Fostering Environmental Identity. *Ecopsychology*, 3(2), 87–96. <https://doi.org/10.1089/eco.2010.0079>
- Davis, J.L., Green, J.D., Reed, A. (2009). Interdependence with the Environment: Commitment, Interconnectedness, and Environmental Behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 29(2), 173–180. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.11.001>
- Druică, E., Vălsan, C., Puiu, A.-I. (2022). Voluntary Simplicity and Green Buying Behavior: An Extended Framework. *Energies*, 15(5), 1889. <https://doi.org/10.3390/en15051889>
- Elgin, D., Mitchell, A. (1977). Voluntary Simplicity. *The Co-Evolution Quarterly*, Summer, 5–18. <https://duaneelgin.com/voluntary-simplicity-report/>
- Etzioni, A. (2004). Voluntary Simplicity: Characterization, Select Psychological Implications, and Societal Consequences. W B. Hodgson (Red.), *The Invisible Hand and the Common Good* (s. 377–405). Springer Berlin Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-662-10347-0_17
- Freed, A., Wong, D. (2019). The Relationship between University Students' Environmental Identity, Decision-Making Process, and Behavior. *Environmental Education Research*, 24(3), 474–475. <https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1320705>
- Gasiul, H. (2020). *Psychologia osobowości. Nurty, teorie, koncepcje*. Difin.
- Huneke, M.E. (2005). The Face of the Un-Consumer: An Empirical Examination of the Practice of Voluntary Simplicity in the United States. *Psychology and Marketing*, 22(7), 527–550. <https://doi.org/10.1002/mar.20072>
- Irkhin, B.D. (2020). Who Benefits from Environmental Identity? Studying Environmental Identity and Mental Wellbeing in Russia. *Psychology in Russia: State of the Art*, 13(3), 66–78. <https://doi.org/10.11621/pir.2020.0305>
- Kala, L., Galčanová, L., Pelikán, V. (2017). Narratives and Practices of Voluntary Simplicity in the Czech Post-Socialist context. *Czech Sociological Review*, 53(6), 833–856. <https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.6.377>
- Kızılay, E., Tanik Önal, N. (2019). From the Environmental Identity to the Behavior: The Status of Pre-Service Science Teachers. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 8(2), 271–279. <https://doi.org/10.11591/ijere.v8i2.19581>
- Komori, S. (2009). *Education for Voluntary Simplicity: Toward Sustainable and Creative Ways of Life through an Eastern Idea of Living-Learning*. University of British Columbia. Pobrane 4, grudnia, 2022 z: <https://open.library.ubc.ca/collections/ubctheses/24/items/1.0055526>
- Lakens, D. (2013). Calculating and Reporting Effect Sizes to Facilitate Cumulative Science: A Practical Primer for t-tests and ANOVAs. *Frontiers in Psychology*, 4, 863. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00863>
- Larionov, P. (2020). W stronę psychologii środowiskowej: właściwości psychometryczne polskiej wersji Skali tożsamości środowiskowej. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 44(4), 190–208. <https://doi.org/10.34766/fetr.v44i4.452>

- Larionow, P., Sołtys, M., Izdebski, P., Mudło-Głagolska, K., Golonka, J., Demski, M., Rosińska, M. (2022). Climate Change Anxiety Assessment: The Psychometric Properties of the Polish Version of the Climate Anxiety Scale. *Frontiers in Psychology*, 13, 870392. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.870392>
- Lee, H. (2019). The Effect of Anti-Consumption Lifestyle on Consumer's Attitude and Purchase Intention toward Commercial Sharing Systems. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 31(5), 1422–1441. <https://doi.org/10.1108/AP-JML-06-2018-0218>
- Lee, K., Ashton, M.C. (2009). *The HEXACO Personality Inventory – Revised. A Measure of the Six Major Dimensions of Personality. Scale Descriptions*. <https://hexaco.org/scaledescriptions>
- Lee, K., Ashton, M.C., Choi, J., Zachariassen, K. (2015). Connectedness to Nature and to Humanity: Their Association and Personality Correlates. *Frontiers in Psychology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01003>
- Lewandowska, A., Witczak, J., Giungato, P., Dierks, C., Kurczewski, P., Pawlak-Lemanska, K. (2018). Inclusion of Life Cycle Thinking in a Sustainability-Oriented Consumer's Typology: A Proposed Methodology and an Assessment Tool. *Sustainability*, 10(6), 1826. <https://doi.org/10.3390/su10061826>
- Miao, R.E., Cagle, N.L. (2020). The Role of Gender, Race, and Ethnicity in Environmental Identity Development in Undergraduate Student Narratives. *Environmental Education Research*, 26(2), 171–188. <https://doi.org/10.1080/13504622.2020.1717449>
- Millburn, J.F., Nicodemus, R. (2021). *Love People, Use Things: Because the Opposite Never Works*. Celadon Books.
- Oleś, P.K. (2016). *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Scholar.
- Osikominu, J., Bocken, N. (2020). A Voluntary Simplicity Lifestyle: Values, Adoption, Practices and Effects. *Sustainability*, 12(5), 1903. <https://doi.org/10.3390/su12051903>
- Otero-López, J.M., Villardefrancos, E. (2013). Five-Factor Model Personality Traits, Materialism, and Excessive Buying: A Mediation Analysis. *Personality and Individual Differences*, 54(6), 767–772. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.12.013>
- Paço, A., Lavrador, T. (2017). Environmental Knowledge and Attitudes and Behaviours towards Energy Consumption. *Journal of Environmental Management*, 197, 384–392. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2017.03.100>
- Passafaro, P., Cini, F., Boi, L., D'Angelo, M., Heering, M.S., Luchetti, L., Mancini, A., Martemucci, V., Pacella, G., Patrizi, F., Sassu, E., Triolo, M. (2015). The “Sustainable Tourist”: Values, Attitudes, and Personality Traits. *Tourism and Hospitality Research*, 15(4), 225–239. <https://doi.org/10.1177/1467358415576086>
- Pérez Ibarra, R.E., Tapia-Fonllem, C.O., Fraijo-Sing, B.S., Nieblas Soto, N., Poggio, L. (2020). Psychosocial Predispositions towards Sustainability and Their Relationship with Environmental Identity. *Sustainability*, 12(17), 7195. <https://doi.org/10.3390/su12177195>
- Pervin, L.A., John, O.P. (2002). *Osobowość: teorie i badania*. Wyd. UJ.

- Peyer, M., Balderjahn, I., Seegebarth, B., Klemm, A. (2017). The Role of Sustainability in Profiling Voluntary Simplifiers. *Journal of Business Research*, 70, 37–43. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.07.008>
- Puech, C., Dougal, J., Deery, C., Waddell, C., Möttus, R. (2020). Openness Is Related to Proenvironmental Behavior Both within and across Families. *Environment and Behavior*, 52(9), 996–1011. <https://doi.org/10.1177/0013916519853294>
- Rebouças, R., Soares, A.M. (2021). Voluntary Simplicity: A Literature Review and Research Agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 45(3), 303–319. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12621>
- Rich, S.A., Hanna, S., Wright, B.J. (2017). Simply Satisfied: The Role of Psychological Need Satisfaction in the Life Satisfaction of Voluntary Simplifiers. *Journal of Happiness Studies*, 18(1), 89–105. <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9718-0>
- Rich, S.A., Wright, B.J., Bennett, P.C. (2019). Development of the Voluntary Simplicity Engagement Scale: Measuring Low-Consumption Lifestyles. *Journal of Consumer Policy*, 43(2), 295–313. <https://doi.org/10.1007/s10603-018-9400-5>
- Skimina, E., Strus, W., Ciecuch, J., Szarota, P., Izdebski, P. (2020). Psychometric Properties of the Polish Versions of the HEXACO-60 and the HEXACO-100 Personality Inventories. *Current Issues in Personality Psychology*, 8(3), 255–278. <https://doi.org/10.5114/cipp.2020.98693>
- Soutter, A.R.B., Bates, T.C., Möttus, R. (2020). Big Five and HEXACO Personality Traits, Proenvironmental Attitudes, and Behaviors: A Meta-Analysis. *Perspectives on Psychological Science*, 15(4), 913–941. <https://doi.org/10.1177/1745691620903019>
- Tam, K.-P. (2013). Concepts and Measures Related to Connection to Nature: Similarities and Differences. *Journal of Environmental Psychology*, 34, 64–78. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.01.004>
- Teeroovengadum, V. (2018). Environmental Identity and Ecotourism Behaviours: Examination of the Direct and Indirect Effects. *Tourism Review*, 74(2), 280–292. <https://doi.org/10.1108/TR-11-2017-0190>
- World Economic Forum. (2022). *The Global Risks Report 2022* (17. edycja). https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf
- Zavestoski, S. (2002). The Social-Psychological Bases of Anticonsumption Attitudes. *Psychology and Marketing*, 19(2), 149–165. <https://doi.org/10.1002/mar.10007>

TOWARDS PRO-ENVIRONMENTAL PSYCHOLOGY AND EDUCATION: PERSONALITY TRAITS AND SOCIODEMOGRAPHIC CORRELATES OF ENVIRONMENTAL IDENTITY AND VOLUNTARY SIMPLICITY

Introduction: Climate change is one of the greatest threats to humanity today. Environmental identity, referring to the individual definition of self through the prism of human's relationship with nature, and the voluntary simplicity, which refers to the anti-consumer idea of life, are psychological constructs that have been analyzed in terms of personality and sociodemographic correlates in this work.

Research Aim: The aim of this exploratory study is to analyze the relationships between en-

vironmental identity, voluntary simplicity and personality traits, as well as to search for sociodemographic correlates of the analyzed constructs mainly in the sample of young Poles.

Method: In the study, 218 people, including 156 women (71.6% of the entire sample) and 62 men (28.4%), aged 18 to 63 ($M = 25.40$; $SD = 7.43$), completed *the Environmental Identity Scale*, *the Voluntary Simplicity Engagement Scale* and *the HEXACO-60 Personality Inventory*.

Results: The results showed a high positive correlation between environmental identity and voluntary simplicity ($r = 0.73$) and their weak positive correlations with openness to experience, honesty-humility, conscientiousness, agreeableness and extraversion, as well as no relationships with emotionality and age. Women scored significantly higher on environmental identity and voluntary simplicity. The place of residence, education, marital and employment status, religion and subjective assessment of the material situation were not related to the analyzed constructs, whereas attitudes towards belief in God or higher force were positively associated with them.

Conclusion: The similarity of the analyzed constructs was demonstrated. Personality traits and socio-demographic variables related to them were investigated. The practical implications of the research in promoting voluntary simplicity are discussed. The Polish translation of the Voluntary Simplicity Engagement Scale is presented. It may be used in pro-environmental education among students. Particular attention should be paid to males as a group that is less interested in pro-environmental issues.

Keywords: environmental identity, environmental psychology, HEXACO personality traits, pro-environmental behavior, pro-environmental education, voluntary simplicity.